

Padělek - nebo „padělek“?

V naší rubrice se často zabýváme padělký ke škodě sběratelů. Stejně škodlivé však mohou být i jiné výrobky, které původně jako padělky nevznikly. Ukázat si to můžeme na několika příkladech. Jako první představíme málo známý „padělek“ známek Skautské emise 1918.

FRANTIŠEK BENEŠ

Takzvaná Skautská kurýrní pošta z roku 1918 byla předmětem zájmu sběratelů už od svého zřízení a její známky řada katalogů dlouho vedla jako první poštovní známky nově vzniklé republiky. Na vstřícném přijetí se jistě podepsalo nadšení nad pádem habsburské monarchie a touha filatelistů doložit tento revoluční předěl ve svých sbírkách.

Dnes se na činnost skautské pošty a zejména na vydání jejích známek díváme střízlivěji a bereme v úvahu filatelistické pozadí celé akce (Ořovský, Domin), na něž v průběhu let poukázala řada badatelů, v poslední době pak znalec a poštovní historik Josef Weissenstein (F2-5/2010). Co je to ale platné, za bezmála století své existence (přesně řečeno to v listopadu bude 95 let) jsou skautské známky, celiny a celistvosti pevně vkořeněny v naší (ale i mezinárodní) sběratelské tradici, sbírkách, exponátech a literatuře. V katalogích a na trhu mají svou - leckdy nemalou - cenu, což samozřejmě přitahuje padělatele. Jejich více či méně zdařilé výrobky jsou popsány ve znaleckých rubrikách filatelistických časopisů, věnovala se jim i publikace Padělky čs. známek (Pofis, 1963), s novějšími jsme se mohli seznámit např. ve Filatelii 1/2002 v mém článku Příjezd prezidenta Masaryka: nově doložený nebezpečný padělek. Škodlivé aktivity padělatelů však neutuchají a jejich invence se projevuje stále novými a novými způsoby. Nezbyvá tedy, než se mít trvale na pozoru, a o nově zjištěných poznacích kolegiálně informovat ostatní sběratele.

Dnes se chci věnovat „padělků“ (uvozovky vysvětlím dále) známek základní série, tedy hodnotám 10 a 20 h v původních barvách, nabízených jako jejich zkusmé tisky. Jsou totiž na odlišném papíru bez lepu, bez zjevné opticky aktivní přísady, jejich tisk je proveden mírně reliéfně a především jsou „stříhané“ – naznačené zoubkování není proseknuто a každá ze známek se tedy nachází na lístku nezoubkovaného papíru. Předloženy mi byly před delší dobou v rámci specializované sbírky, do níž je jejich majitel získal před desítkami let.

Už při prvním pohledu bylo jasné, že jde o padělky ke škodě sběratelů, jejichž odlišná kresba byla popsána už za první republiky a současní sběratelé jsou na ně upozorněni například v katalogu Pofis ČSR I, kde jsou vyobrazeny i charakteristické detaily – např. písmeno Í pod U v případě 10 h a chybějící čárka v podpaží lva u 20 h. Současně však bylo jasné, že přes shodu kresby jde o padělky jiného druhu, zejména pro jejich odlišné tiskové provedení. Přes určitou plasticitu nejde o skutečný reliéfní tisk, ale o silně provedený knihtisk, tak protlačený do papíru, že nepotřísané plochy nad něj na pohmat mírně vystupují.

Ve znalecké praxi ani v literatuře jsem se s nimi dosud nesešel, proto jsem je označil jako padělky a zdokumentoval je s tím, že se pokusím o jejich původu zjistit něco bližšího. To se stalo až teď, paradoxně ne díky dalším předloženým exemplářům, ale při rekapitulaci podkladů k chystanému článku o velkých pražských burzách minulosti, k němuž po léta shromažďuji informace. Při probírání svého archivu jsem v něm nalezl dávno zapomenutou obálku družstevní filatelie Repos, která působila na přelomu 60. a 70. let minulého století v Heřmanově ulici v Holešovicích, vedle Veletřního paláce. Obrázek obou skautských známek v původních barvách je na ní součástí firemního přitisku.

To celou věc jednoduchým způsobem vysvětlilo: Oba údajné zkusmé tisky byly z obálky prostě vystřiženy. Nejde tedy o padělky v pravém smyslu slova, ale o reprodukce. S reprodukcemi různého původu se přitom ve starších sbírkách setkáváme poměrně často. Obvykle pocházejí z knižních publikací (např. 20 let čs. známky) nebo časopisů, které zejména v roce 1938 přinášely barevná vyobrazení z naší známkové tvorby. Obvykle není problém je rozpoznat – na rozdíl od známek, které jim byly předlohou, jsou tištěny pomocí autotypického rastru, viditelného pouhým okem, nebo už v malém zvětšení pod lupou.

Reprodukce skautských známek na obálce Reposu však ve své kresbě rastr nemají – jsou tištěny z takzvané pérové předlohy. To může méně zkušeného či méně obezřetného sběratele splést.

Nejde ale o jediný případ, kdy pérová reprodukce (tedy bez autotypického rastru) byla vydávána za zkusmý tisk. Ve Filatelii 2/2009 popsal V. Káňa případ, kdy znalec J. Karásek ověřil jako zkusmý tisk hodnoty 30 h Hradčany V. kresby ilustraci vystřiženou ze Stibůrkova alba, i když měla odlišnou kresbu spirály a navíc jiný rozměr.

Já jsem před lety ve Filatelii (F1/2000/17) psal o případu, kdy byly v polovině sedmdesátých let z vizitek jednoho sběratele vystřiženy reprodukce známky 20 h Hradčany a nabízeny jako zkusmý tisk, dokonce s otisky znaleckých značek (možná padělaných). A to dokonce přesto, že tisk byl proveden z plochy (ofset), a nikoli z výšky (knihtisk), jak je tomu u originálu.

Stejnou tiskovou technikou (knihtiskem) jako originál je naopak zhotovena reprodukce návrhu na první čís. známku od J. Schmidta, kterou použil Klub filatelistů Slovan na pozvánce k výstavě Praha 1980. Původní dřevorytové Schmidty návrhy existují ve dvou rozměrech (podle detailů kresby lze soudit, že každý byl ryt samostatně). Na pozvánce je použit větší z nich, a to ve velmi dobře vystižené hnědé barvě původních návrhů. Podle zkomolených detailů kresby však nejde o otisk původního štočku, ale o štoček nový, vyrobený přefotografováním předlohy. Protože papír pozvánky obsahuje jen nepatrnou nezáměrnou příměs opticky aktivní látky, po vystřižení obrázku jej padělatel s úspěchem nabízel jako skutečný dobový zkusmý tisk.

Vpravo
původní
dřevoryty,
nahore
reprodukce.

Nejde přitom zdaleka o jediné případy, kdy si sběratelé nebo obchodníci vyzdobili své materiály reprodukcí známky. Známý prvorepublikový obchodník A. Černý například používal nálepky/zálepky nesoucí obraz hodnoty 25 h Hradčany, do nějž místo názvu státu zakomponoval svou adresu. Jsou známy v různých velikostech a barvách, na papíru s lepem, s ŘZ 13%.

V oznámení o vydání příplatkové emise Dětem 1936 byly známky vyobrazeny hlubotiskem.

Řada emisí první republiky – počínaje Hradčany 1918 a konče 20. výročím ČSR 1938 byla reprodukována v podobě zmenšených nálepek, v původních či odlišných barvách, často na papíru s lepem a napodobeným zoubkováním (obr. dole - 1:1).

1840-1940

1840-1940

 STOLETÍ
 POŠTOVNÍ
 ZNÁMKY

Filatelistický činovník Karel Basika si za protektorátu k 100. výročí vydání první známky světa nechal přitisknout její reprodukcí na obálku, a zhotovit nechal i faksimile Mulreadyho první celinové obálky.

V roce 1954 koloval mezi lidmi leták Čs. lidové oposice, v podobě leteckého dopisu vyplaceného známkou s portrétem TGM.

Podobných případů bychom mohli uvést mnohem více. Některé předlohy přitom byly upraveny, aby nešlo o věrnou reprodukcí známky (Černý, zmenšené nálepky, Basika, Oposice), jiné jí naopak zcela odpovídají (Repos, vizitka, Slovan). Od toho se odvíjí i stupeň nebezpečí, že budou zneužity nepoctivci k oklamání sběratelů. Ti, jak známo, využijí každou možnost, tedy i vyobrazení zhotovená jistě bez postranních úmyslů (na všech původních dokladech je přece uvedena identifikace objednatel). Je ale otázku, zda takové výrobky (v našem případě výstřižky z obálky, z vizitky a z pozvánky) nazývat padělky, nebo používat přesnější výraz „reprodukce zneužitá k oklamání sběratelů“.

Ať tak či tak, ve všech případech jsme si ukázali, že nejde o zkusmé tisky, takže jejich nákup nejsou dobře vynaložené peníze (s výjimkou případu, kdy je někdo chce použít pro dokumentaci a jako srovnávací materiál – i tak ale mají jen nepatrnou cenu).

Tím ale naše pátrání nekončí. Využijme příležitosti, kdy jsme zkoumali přitisky z obálky družstva Repos a o této už téměř zapomenuté firmě si něco řekneme. Čtenáři Filatelie se mohli setkat s inzeráty Reposu v rubrice Malý oznamovatel, například v čísle 5/1970, na straně 158. Z dalšího inzerátu v témže čísle vyplývá, že Repos měl i mimopražskou pobočku. O té by nám snad mohli říci více sběratelé z Uherského Hradiště. Sám si vzpomínám na pražskou prodejnu, do které

jsem jako mladý filatelista několikrát zavítal. Nacházela se na atraktivním místě, vedle holešovického Veletržního paláce (v němž tehdy sídlila proslulá prodejna Tuzex), nedaleko od stanice tramvaje. Měla vchod z ulice, a pokud si dobře vzpomínám, vsuktu nevelké rozměry. Dnešní dispozice je už zcela změněná, prodejna prošla řadou úprav, používalo ji několik nájemců a dnes tu sídlí bar s názvem Žralok.

MALÝ oznamovatel

Navštivte družstev. filatelii REPOS, Praha 7, Heřmanova 23, (u veletrž. paláce) tel. 374080. Nákup a prodej známek pondělí–pátek 10–18 hod. F 21

Navštivte filiálku REPOS, Uherské Hradiště, Obránců míru 115. F 96

Tehdy za pultem stávali dva pánové, Emil Solar a Jaroslav Skřeček. První z nich byl profesionálním obchodníkem se známkami, podle pamětníků měl prodejnu známek už za protektorátu, a to dokonce na samotném Václavském náměstí, v pasáži Blaník, na levé straně, ale tak malinko, že se do ní vešel jen jeden zákazník, a když přišel druhý, musel stát za ním, a třetí už venku. Z hlediska prostoru byla tedy prodejna Reposu vlastně velkým zlepšením. O J. Skřečkovi bylo zase známo, že se zajímá o dokumentaci poštovního styku příslušníků čs. legií za první světové války, a o známky skautské pošty, o čemž ostatně svědčí i obrázky na jejich firemní obálce.

Je tedy záhadou, proč takto zaměření a jistě zkušený obchodník jako předlohu pro výzdobu své firemní dopisní obálky použili dávno popsané a notoricky známé padělky. Samozřejmě se nabízí možnost, že tak chtěli předejít vystižení obrázků jako zkusmých tisků, ale to šlo jistě ošetřit jinak, aniž by riskovali svou odbornou pověst. Takže - že by se utnul mistr tesař? Nebo tomu ve skutečnosti zase tolik nerozuměli? Na tyto otázky by možná uměl odpovědět některý z pamětníků – a pokud to udělá, samozřejmě o tom rádi napíšeme. ■